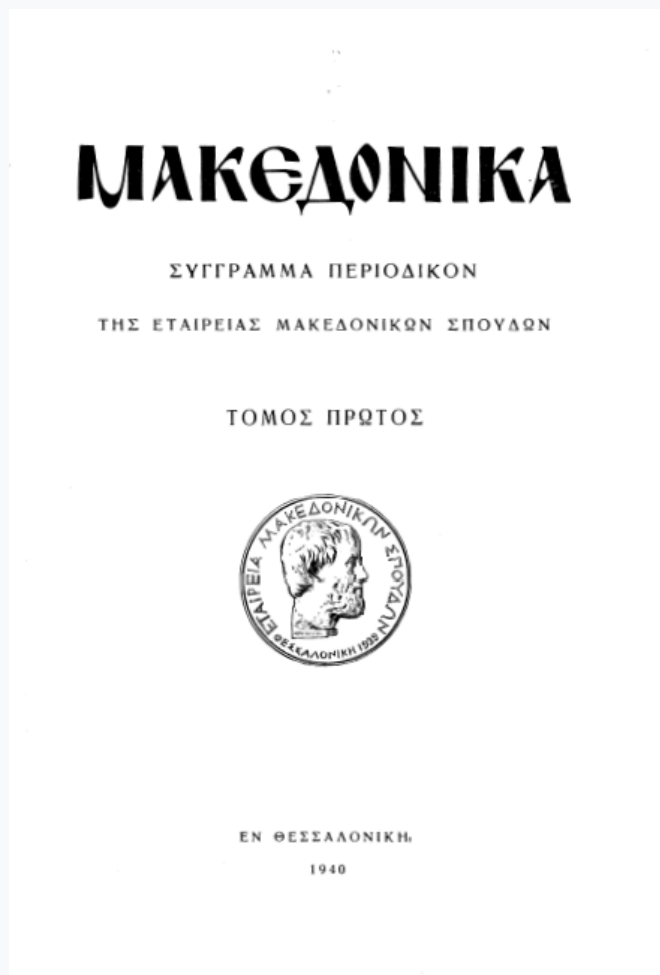

Μακεδονικά

Τόμ. 1

Βιβλιοκρισίαι του κ. Γιάννη Αργ. Τόζη

Γιάννης Αργ. Τόζης

doi: [10.12681/makedonika.9242](https://doi.org/10.12681/makedonika.9242)

Copyright © 2016, Γιάννης Αργ. Τόζης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Τόζης Γ. Α. (2017). Βιβλιοκρισίαι του κ. Γιάννη Αργ. Τόζη. *Μακεδονικά*, 1, 556–561.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.9242>

2. Τοῦ κ. Γιάννη Ἀργ. Τόζη.—Μοῦ δόθηκε ἄλλοτε ἡ εὐκαιρία νὰ ἐξάρω τὴν ἀξία καὶ τὶς ἄλλες ἀρετὲς τοῦ πρώτου τόμου τῶν Ἐνθυμημάτων. Ἐδῶ θὰ προσπαθῶ νὰ ἐξετάσω μερικὰ μπερδέματα, πολὺ ὀλίγα εὐτυχῶς, κι' αὐτὰ ὅχι ὅλα ἀπὸ φταιξίμο τοῦ ἐκδότη.

Πρῶτο καὶ σπουδαιότερο ἔρχεται τὸ ζήτημα τῆς καταγωγῆς τοῦ συγγραφέα τῶν «Στρατιωτικῶν Ἐνθυμημάτων». Εἶναι ὀλοφάνερο καὶ λυπηρὸ μαζί, ὅτι στὸ κεφάλαιο αὐτὸ ὁ κ. Βλαχογιάννης ἐπηρεάσθηκε (γιὰ νὰ μὴ πῶ παρασύρθηκε) ἀπὸ τὸν Π. Λιούφη, ἱστοριογράφου τῆς φιλτάτης μου Κοζάνης. Ἡ ρητὴ μαρτυρία τοῦ ἴδιου τοῦ Κασομούλη (Α' σελ. 138) καὶ τοῦ πατέρα του (Α' σελ. 137) δὲν ἀφίνει τὴν παραμικρὴ ἀμφιβολία, ὅτι «πατρίδα» καὶ τῶν δύο ἦταν ἡ Σιάτιστα. Ὅση ἀξία ἔχει (Α' σελ. νη') τὸ ἐπίσημο Διάταγμα τῆς 18/90 Σεπτ. 1842, ποὺ στὰ καλὰ καθούμενα κάμνει τὴ Σουλτάνα Κ. Κασομούλη «ἀπὸ Νάουσα», ἄλλη τόση ἀξία ἔχουν καὶ τὰ ἀκόλουθα:

α') Ὁ «ἀτυχὴς» χαρακτηρισμός (= «τὸν Νικόλαον ἐκ Κοζάνης ἢ Κασομούλην»), ποὺ διετύπωσε στὰ 1866 ὁ ἄγνωστός μου Χ. Καρμίτης. (Χρυσάλλις, 4 (1866) 430.)

β') Τὸ «πρωτότυπο» σφάλμα (= «υἱὸς Λαζάρου Κασίμη»), ποὺ ἔκαμε στὰ 1924 ὁ ἱστοριογράφος τῆς Κοζάνης Π. Λιούφης. (Παν. Ν. Λιούφη, Ἱστορία τῆς Κοζάνης ('Αθήναι 1924) σελ. 314.)

γ') Ὁ «κρυφονόητος» ὑπαινιγμός (= «Κώσταινας Τζάμνης ἀπὸ Κοζάνης»), ποὺ διατύπωσε (Α' σελ. νζ' καὶ νά' σημ. 1) στὰ 1829 ὁ Μεχμέτ Ρεσιτ Πασᾶς στὸ ἀπελπιστικὰ περίεργο «μπουγιουντί» του γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς σκλαβωμένης μάννας καὶ τῶν «ἀδελφιδῶν» τοῦ Ν. Κ. Κασομούλη.

Ἄφ' οὗ — μὲ βάση βέβαια τὶς παρακινδυνευμένες (ὅπως θ' ἀποδειχθῇ πιὸ κάτω) αὐτὲς μαρτυρίες — ὁ κ. Βλαχογιάννης ἔπεισε τὸν ἑαυτοῦ πρῶτα μὲ τὸ «φαίνεται» κι' ὕστερα μὲ τὸ «καθαρά», ὅτι «μιά ἦταν ἡ οἰκογένεια Κασίμη ἢ Κασιμούλη ἢ Κασομούλη, καὶ ἦταν (σ. δῆθεν) ἀπὸ τὴν Κοζάνη», ἦταν ἐπίσης ἐπόμενο νὰ κάμῃ κι' ἄλλα λάθη. Καὶ νά, στὸ βιογραφικὸ σημείωμά του γιὰ τὴν οἰκογένεια Κασομούλη, ὁ κ. Βλαχογιάννης ἀποφαίνεται (Α' σελ. ξγ') χωρὶς τὸν παραμικρὸ δισταγμὸ, ὅτι ὁ συγγραφέας τῶν «Στρατιωτικῶν Ἐνθυμημάτων» εἶχεν ἀφήσει κάποτε πνευματικὸ τοῦ κληρονόμου «τὸ σοφὸ συμπατριώτη του Γ. Λασσάνη». Πρέπει νὰ παρατηρήσω ἀπὸ τώρα, ὅτι ἡ λέξι «συμπατριώτης» δὲν ὑπάρχει πουθενά στὸ οἰκεῖο σημείωμα τοῦ Κασομούλη, πᾶνω στὸ ὅποιο ὁ κ. Βλαχογιάννης στήριξε (Α' σελ. εβ'-εγ') τὸ συμπέρασμά του.

Τὸ σημείωμα αὐτὸ μᾶς δίνει μοναχὰ νὰ καταλάβουμε, ὅτι ὁ συγγραφέας τῶν «Στρατιωτικῶν Ἐνθυμημάτων» εἶχε δέσει «στενὴ φιλία» μὲ τὸν ξακουσμένον αὐτὸν Κοζανίτη, Ὑπουργὸ τότε (1836) τῶν Οἰκονομικῶν, καὶ σὰν πιὸ γραμματισμένος ποὺ ἦταν, ἀφιέρωσε τὰ χειρόγραφα του ὁ Κασομούλης ἀπλούστατα «εἰς τὴν ἐπιθεώρησιν τοῦ κ. Λασσάνη, παρακαλῶντας τον νὰ μὴ ἀλλάξῃ τίποτε οὔτε ἀπὸ τὸ λεκτικόν οὔτε ἀπὸ τὴν ἔννοιαν, ἀλλὰ νὰ διορθώσῃ τὸ ὀρθογραφικόν». Ἀξίζει νὰ σημειωθῇ ἐδῶ πέρα, ὅτι κι' ὁ Λασσάνης ἀσχολήθηκε μὲ τὴ συγγραφὴ δικοῦ του ἔργου: «Τὸ Στρατιωτικόν τῆς Ἑλλάδος», ποὺ παραμένει, δυστυχῶς, ἀκόμα ἀνέκδοτο. Γιὰ τὴ ζωὴ καὶ γιὰ τὴ δράση τοῦ Λασσάνη ἔγραψα ἄλλοτε καὶ ἐγὼ ὀλίγα τινά. Βλ. «Ἡμερολόγιον Δυτ. Μακεδονίας» Κοζάνη 1938, σελ. 97-109, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον» Θεσσαλονίκη 1939, σελ. 161-4, Περιοδικὸ «Νέα Ἑστία» Ἀθήνα 1939, τόμ. 25 σελ.

784- 6, Πρβλ. Δ. Πετρακάκου, Κοινοβουλευτική Ιστορία, τόμ. Α', Αθήνα 1935, σελ. 227.

Ἀξίζει επίσης νά παρατηρήσω, ὅτι τὰ σχετικά μέ τοὺς Ἀρματωλοὺς καὶ Κλέφτες χειρόγραφα τοῦ ὁ Κασομούλης τὰ εἶχε δανείσει (Α' σελ. οδ') κάποτε καὶ σ' ἕναν ἄλλο φίλο του, τὸ γνωστὸ Θεσσαλὸ Δρόσο Μανσόλα, χωρὶς αὐτὸ νά σημαίνει, ὅτι κι' αὐτὸς ἦταν «συμπατριώτης» του.

Ὅσο γιὰ ἕνα ἄλλο σημείωμα, ποὺ ἐπικαλεῖται πάλι (Α' σελ. ν') ὁ κ. Βλαχογιάννης γιὰ τὴ συνεργασία τοῦ πατέρα τοῦ Κασομούλη (ἄν, ἐννοεῖται, εἶναι σωστὴ κι' ὅχι σάν τὴ δική του τὴ συμμετοχὴ στὴ μάχη Σοβολάκου!) μὲ τὸν γνωστὸ κοτζάμπαση τῆς Κοζάνης Γιώργη Αὐλιώτη στὰ 1795 (γρ. 1797), αὐτὸ καθαυτὸ δὲν ἀποδείχνει τίποτα. Μᾶς δίνει μοναχὰ κι' αὐτὸ νά καταλάβουμε, ὅτι ὁ Γερο-Κασομούλης βρισκότανε (ἢ τὸ πολὺ, ἀφ' οὗ ἡ Σιάτιστα εἶναι τόσο κοντά, εἶχε τρέξει βοήθεια στὴ «φατρία» τοῦ Αὐλιώτη) στὴν Κοζάνη, ὅπως ἀργότερα (1809) εἶχε λάβει μέρος στὴν ἐπανάσταση τοῦ Βλαχάβα στὴν Τσαρίτσανη, στὰ 1821 στὴν ὀργάνωση τῆς ἐξέγερσης τῶν Σερρών, καὶ στὰ 1822 στὴν ἐπανάσταση τῆς ἡρωϊκῆς Νάουσας, ὅπου καὶ τραυματίσθηκε θανάσιμα, χωρὶς αὐτὸ νά τὸν κάμνῃ Τσαριτσανιώτη, Σερραῖο ἢ Ναουσαῖο.

Ἐλεγχος τῶν πηγῶν. Ὁ πιὸ πάνω (ἀρ. ἀ) χαρακτηρισμὸς τοῦ Χ. Καρμίτη, ποὺ τὸν χρησιμοποίησε ὁ κ. Βλαχογιάννης γιὰ σοβαρὴ μαρτυρία, δὲν εἶναι πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἐντελῶς δικός του. Ἀπλούστατα εἶναι παρμένος ἀπὸ ἕναν ἄλλο σχεδὸν ἀπαράλλαχτο χαρακτηρισμὸ (= «τὸν Νικόλαον Κοζανίτην, κυρίως Κασομούλην»), ποὺ εἶχε διατυπώσει προτῆτερα ἀπ' αὐτὸν στὰ 1861 ἄλλος γνωστὸς ἱστοριογράφος, ὁ Φιλήμων. (Δοκίμιον Ἱστορικὸν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, Ἀθῆναι 1861, τόμ. Δ' σελ. 281.) Φαίνεται λοιπὸν καθαρὰ καὶ ξάστερα, ὅτι ὁ Καρμίτης ἀπλούστατα μετὰφρασε τὴ λέξη «Κοζανίτης» στὸ δικό του «ἐκ Κοζάνης».

Ὅμως καὶ τοῦ Φιλήμονα ὁ χαρακτηρισμὸς δὲν εἶναι ἐντελῶς δικός του. Εἶναι κι' αὐτὸς παρμένος ἀπὸ ἕναν ἄλλο, σχεδὸν ἀπαράλλαχτο πάλι χαρακτηρισμὸ (= «τὸν Νικόλαον ἀδελφόν μας Κοζανίτην»), ποὺ διατύπωσαν προτῆτερα κι' ἀπ' αὐτὸν στὰ 1821 οἱ καπεταναῖοι τοῦ Ὀλύμπου Διαμαντῆς Νικολάου καὶ Γούλας Δράσκου σέ σχετικὴ ἐπιστολὴ τους. Ἀντιπαραβάλλοντες τὴν «ἀλλόκοτη» τούτῃ φράση μὲ μιὰ ἄλλη ἐπιστολὴ τοῦ Κασομούλη, ποὺ τὴν ἔγραψεν ὁ ἴδιος ἀργότερα καὶ ποὺ τὴν ὑπόγραψε κι' ὅλας μὲ τὸ πραγματικὸ του ὄνομα, ὁ Φιλήμονας ἀπλούστατα ἔπλασσε τὸ δικό του: «τὸν Νικόλαον Κοζανίτην, κυρίως Κασομούλην» (π. π. σελ. 486 καὶ 488.) Ἡ λέξη δηλαδὴ «Κοζανίτης» χρησιμοποιεῖται ἐδῶ πέρα γιὰ ἐπώνυμο κι' ὅχι γιὰ δηλωτικὸ καταγωγῆς. Ἄν, κατὰ λάθος, πάρουμε γιὰ μιὰ στιγμὴ τὴν ἐπικίνδυνη τούτῃ ἔκφραση, τότε κατὰ τὴν ἴδια ἀκολουθίαν, εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νά παραδεχτοῦμε πῶς κι' οἱ λέξεις «τὸν ἀδελφόν μας», ποὺ προηγούνται τῆς λέξης «Κοζανίτης», σημαίνουν κατ' ἀνάγκην, ὅτι ὁ Διαμαντῆς Νικολάου, ὁ Γούλας Δράσκου, ὁ Κώστας Νικολάου, ὁ Ν. Κ. Κασομούλης, ἀκόμα κι' ὁ Σερραῖος Μανώλης Παπᾶς, πρὸς τὸν ὁποῖο ἀπευθύνεται ἡ ἐπιστολὴ ἐκείνη, ἦταν ὅλοι «ἀδέρφια» — ἄρα, ὅλοι ἦταν «Κοζανῖτες».

Ἡ ἀνακρίβεια αὕτῃ εἶναι ὁλωσδιδίου «τυχαία» ἢ καὶ «σκόπιμη». Ἀξίζει νά σημειωθῇ ἐδῶ πέρα, ὅτι τὸ ἐπιθετὸ τοῦ Κασομούλη ἔπαθε «τὸν παθὼν του τὸν τάραχο» ἀπὸ τὴν νεοελληνικὴ γραφειοκρατία. Ἄλλοι τὸ γράφουν «Κασιμούλης», ἄλλοι «Χασομούλης», κι' ὁ ἴδιος καμμιά φορὰ τὸ γράφει καὶ «Κασουμούλης». Δὲν ἔλειψε, κατὰ τὸν κ. Βλαχογιάννη, ἀκόμα καὶ τὸ κακὲμ.

φατο «Καθομούνης». 'Ο Β. Κολοκοτρώνης «Μακεδονία» 1919 (στη γαλλική γλώσσα) σελ. 351 τὸ γράφει «Cosomoullis». 'Απὸ κεῖ τὸ πήρε κι' ὁ Πάνος Καραβίας καὶ τὸ κούρδισε στὴν ἑλληνικὴ «Κοζομούλης». (Βλ. περιοδικὸ «Νέαι Χῶραι» 'Αθήνα 1930 σελ. 205 στήλη γ'.) «Σκόπιμη» ἂν ἔγινε ἀπὸ πρόνοια μὴ τυχὸν παραπέση ἢ ἐπιστολὴ ἐκείνη στὰ χέρια τῶν Τούρκων καὶ κακοπάθει ἢ οἰκογένειά του, ποὺ τὴν εἶχε ἀφίσει πίσω στὴν «πατρίδα» του τὴ Σιάτιστα. Τρανὸ σημάδι τῆς προνοητικότητος τοῦ Κασομούλη εἶναι καὶ ἡ ἀποφυγὴ του νὰ γράψῃ τὰ ὀνόματα τῶν καπεταναίων τοῦ 'Ολύμπου, ποὺ ἀποφασίσανε νὰ τὸνε στείλουνε μαζί μὲ τὸν ἀδερφὸ τοῦ Διαμαντῆ Νικολάου στὸν 'Υψηλάντη στὸ Μωριά. Γι' αὐτὸ κι' ὁ κ. Βλαχογιάννης (Α' σελ. 148 σημ. 2) παρατηρεῖ: «'Απὸ ποιоὺς καὶ πόσους ἀποφασίσθηκε; Κρίμα ποὺ ὁ συγγρ. ἀπὸ πρόνοια ἴσως, δὲ μᾶς δίνει τὰ ὀνόματά τους». Τὰ αὐτόγραφα τοῦ Κασομούλη τὴν ἀποδείχνουν κάτι παραπάνου ἀπὸ ἀνακρίβεια.

Τὴν ὀλωσδιόλου λοιπὸν «τυχαία» ἢ καὶ «σκόπιμη» τούτῃ ἀνακρίβεια, ἤρθε νὰ τὴν ἀνακατώσῃ πιὸ πολὺ στὰ 1924 ὁ Π. Λιούφης. Στὴν τοπικιστικὴ του τάση νὰ κάμνῃ μνημόσυνα μὲ ξένα κόλλυβα, δὲν δίστασε νὰ διαπράξῃ κι' αὐτὸς μιὰ δική του, ὀλωσδιόλου πρωτότυπη ἱστορικὴ ταχυδακτυλουργία: «υἱὸς Λαζάρου Κασοῖμ»! Καὶ σὺν νὰ μὴ ἔφτανε αὐτὸ, ἔσπευσε κι' ἄλλας νὰ προσθέσῃ κι' ἄλλα δικά του παραστόλια: τάχα πῶς «ἡ γενεὰ (τοῦ Κασομούλη) διεσώζετο (στὴν Κοζάνη βέβαια) ὑπὸ τὸ ἐπώνυμον «'Αρβανίτης», κι' ἀκόμα πῶς «ἦν συγγενὴς τοῦ οἴκου Γκούμα».

'Ο Π. Λιούφης εἶχε, φαίνεται, ἰδιαιτέρους λόγους νὰ φοβᾶται καὶ γι' αὐτὸ φρόντισε νὰ ἐνισχύσῃ τὴν αὐθαίρετὴ τούτῃ ἐπινόρησίν του μ' ἐπιπρόσθετα μπαλώματα. Σὲ εἰδικὸ ἐπιστημονικὸ βιβλίον, ποὺ τυπώθηκε τώρα τελευταία διαβάζω, ὅτι ὁ παλιότερος Κώδικας Γεννήσεων Κοζάνης καλύπτει τὴν περίοδο 1889 — 1903. "Ἐρχεται τώρα ἡ ἀπορία: πῶς εἶναι δυνατόν νὰ διαλαμβάνεται ἐδῶ πέρα ἀγωνιστὴς τῆς Ἐπανάστασης τοῦ 1821; Στὸ ἴδιο βιβλίον διαβάζω ὡστόσο, ὅτι στὴν Κοζάνη ὑπάρχουν δύο ἄλλοι παλαιοὶ Κώδικες Βαπτίσεων. 'Ο ἓνας ἀπ' αὐτοὺς καλύπτει τὴν περίοδο 1759 — 1851 καὶ ἀπαρτίζεται ἀπὸ 496 σελίδες. 'Ο ἱστοριογράφος τῆς Κοζάνης θὰ ἐννοοῦσε, φαίνεται, τὸν Κώδικα αὐτὸν καί, κατὰ λάθος ἴσως, παρέπεμψε στὸν ἀνύπαρχτο «Κώδικα γεννήσεων σελ. 351». ('Α. Σιγᾶλα, 'Απὸ τὴν Πνευματικὴν Ζωὴν τῶν Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων τῆς Μακεδονίας. Α'. 'Αρχεῖα καὶ Βιβλιοθήκη Δυτ. Μακεδονίας. Θεσσαλονίκη 1939, σελ. 69, 75 καὶ 76.)

Τὸ ὄνομα τῆς μητέρας τοῦ Κασομούλη. Στὸ βιογραφικὸ σημεῖωμά του γιὰ τὴν οἰκογένεια Κασομούλη ὁ κ. Βλαχογ. (Α' σελ. νά') διατείνεται, ὅτι «ἡ γυναῖκα του (Κῶστα Κασομούλη) λεγότανε Σουλτάνα». 'Ασφαλῶς ὁ κ. Βλαχογιάννης γελάσθηκε ἐδῶ πέρα ἀπὸ τὸ Διάταγμα, ποὺ ἀναφέραμε πιὸ πάνω. 'Η Σουλτάνα Κωνστ. Κασομούλη, ποὺ μνημονεύεται ἐκεῖ πέρα, εἶναι ἀδερφή κι' ὄχι μητέρα τοῦ Ν. Κ. Κασομούλη. 'Ο ἴδιος κάνει λόγο (Α' σελ. 145) γιὰ τὰ δάκρυα, ποὺ γεμίσανε τὰ μάτια «τῶν δύο μικρῶν καὶ χαριτωμένων ἀδελφῶν μου Αἰκατερίνης καὶ Σουλτάνας καὶ τῆς μητρός μου (μητρειᾶς) Ἀλεξάνδρας», ὅταν ἀναχώρησε ἀπὸ τὴν «πατρίδα» του τὴ Σιάτιστα γιὰ τὸ μεγάλο πανηγύρι!

Φαίνεται λοιπὸν καθαρὰ καὶ ἑξάστερα, ὅτι ἡ πραγματικὴ μητέρα τοῦ συγγραφέα τῶν «Στρατιωτικῶν Ἐνθυμημάτων», ποὺ εἶχε θεῖο τὴν τὸν περίφημο «ἀρχιποιμένα» Γιάννη Φαρμάκη, ἀπὸ τὸ ὀνομαστὸ Μπλάτσι τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας, θὰ εἶχε πεθάνει πιὸ μπροστά. Γιὰ νὰ φτάσῃ πάλι ὁ ἀπόστο-

λος της Φιλικής 'Εταιρίας Γιάννης Φαρμάκης στις Σέρρες κατά το 1818, να μύση τον Μητροπολίτη Σερρών Χρυσανθο (Π. Πέννα, 'Ιστορία των Σερρών, 'Αθήνα 1938, σελ. 70) και τόσοους άλλους, και να μείνη άμύητος ό άλλοτε «γαμπρός» του Κώστα Κασομούλης ως τή 1821 (Α' σελ. 135), θή πη πώς όι Κασομούληδες, πού έμπορεύονταν τήν έποχή εκείνη στις Σέρρες, δέν θή τή είχαν καλή μέ τήν οίκογένεια Φαρμάκη, πού κατοικοῦσε κι' αύτή τότε εκεί πέρα.

'Εδω τώρα προβάλλει ένα έρώτημα: Μήπως ή δεύτερη γυναίκα του Κώστα Κασομούλη, ή 'Αλεξάντρα, ήταν θυγατέρα κανενός Κοζανίτη κι' από κεί προέρχεται ή παραπάνω σύγχυση; 'Αφού στη σχετική (Α' σελ. νζ' και ξδ') άλληλογραφία του Κασομούλη μέ τόν 'Ελληνα Πρόξενο τής Ρωσίας στη Θεσσαλονίκη (26 Αύγ. 1831 και 23 Νοεμβ. 1834) γίνεται λόγος μοναχά για τίς άδελφές του, είναι, νομίζω, πιό σωστό νά υποθέσουμε, ότι ή «μητρική» (= λέξη δική του) του Ν. Κ. Κασομούλη είχε πεθάνει στην αίχμαλωσία, έξόν αν υπάρχουν ίχνη της κατόπι.

'Η σχολική μόρφωση του Κασομούλη. Στο βιογραφικό σημείωμά του για τήν οίκογένεια Κασομούλη Ισχυρίζεται επίσης ό κ. Βλαχογ. (Α' σελ. ιγ') ότι ό συγγραφέας των «Στρατιωτικών 'Ενθυμάτων» Ν. Κ. Κασομούλης «τή πρώτα μαθήματα στο σχολείο τή πήρε παιδί δώδεκα χρονών, όταν ό πατέρας του βρισκότανε στην Τσαρίτσανη». 'Υπεύθυνο οδηγό για τό συμπέρασμα του αυτό ό κ. Βλαχογιάννης είχε ένα σχετικό σημείωμα του ίδιου συγγραφέα (Α' σελ. 72 σημ. 7). Κάμνοντας λόγο για τή γνωστά γεγονότα τής Τσαρίτσανης ό Κασομούλης τονίζει εκεί πέρα, ότι όλ' αύτά γινότανε «καθ' όν καιρόν 12 έτών νέος έδιάβαζε τή πρώτα μαθήματά μου εις τό 'Ελλ. σχολείο τουτο δηλαδή τής Τσαρίτσανης».

Μέ τό σημείωμά του αυτό ό Κασομούλης, ξεχασμένος κάποτε και συχνά δυσκολονόητος στις έκφράσεις του, δέν έννοοῦσε αυτό πού λέει ό κ. Βλαχογιάννης. 'Απ' όσα γράφει άλλοῦ (Α' σελ. 138) ό ίδιος συγγραφέας για τούς συμμαθητές και για τούς διδασκάλους του στην «πατρίδα» του, προκύπτει, ότι είχε φοιτήσει προητέρα στο σχολείο τής Σιάτιστας.

Και όταν άργότερα ό πατέρας του πήγαινε (1808-9) στην Τσαρίτσανη παίρνοντάς τον κοντά του, έμεσολάβησαν τή πιό πάνω γεγονότα, όποτε κι' αύτός, δώδεκα χρονών παιδί «έδιάβαζε» τή πρώτα μαθήματα, άφότου γράφτηκε «εις τό 'Ελλ. σχολείο τουτο τής Τσαρίτσανης».

Φαίνεται πώς ό Κασομούλης πήρε συμπληρωματικά μαθήματα άργότερα και στις Σέρρες. 'Εκεί, κατά τή γραφόμενά του (Α' σελ. 148), ήταν «γνωρισμένος μακρόθεν» μέ τούς γιουούς του γνωστοῦ μεγαλέμπορα Μανώλη Παπα, πού κατά τήν έπανάσταση τής Χαλκιδικής στα 1821 άνακηρύχθηκε Γενικός 'Αρχηγός και Προστάτης τής Μακεδονίας. 'Εκεί, κατά τή γραφόμενα (Α' σελ. 45) του ίδιου πάλι, είχε γνωρισθί και μέ τόν γνωστό άρματολό του 'Ολύμπου Γούλα Δράσκου, «φίλου του πατρός μας εις Σέρρας από τή 1813 έως 1816». Θή ήταν άσυγχώρητο νά μη παραδεχτοῦμε πώς πήρε κι' εκεί πέρα συμπληρωματικά μαθήματα, αφού ό ίδιος (Α' σελ. 169 σημ. 5) άνομολογεί μέ χαρά και μάλιστα μέ κάποια αύταρέσκεια, ότι «ταῦτο τό όργανον (=τζιμπούρι) τό έδιδάχθην συστηματικά από διδασκαλον μουσικόν 'Οθωμανόν εις...Σέρρας».

"Αλλά άθωπα παρασκαλίσματα. α') Τήν τόσο γοητευτική διήγησή του ό συγγραφέας των «Στρατιωτικών 'Ενθυμημάτων» τήν άρχίζει από τή στιγμή πού ό πατέρας του τόν έστειλε από τίς Σέρρες μ' έμπορική απο-

στολή στην 'Αλεξάντρεια. Μὲ βάση δὸς ὁ ἴδιος γράφει (Α' σελ. ιγ' καὶ 132 σημ. 1) γιὰ τὰ περιστατικά τῆς ἐπιστροφῆς του κατῴρθωσε νὰ ἐξακριβώσῃ ὁ Βλαχογιάννης, ὅτι ἡ ἀρχικὴ ἀναχώρησή του ἀπὸ τὶς Σέρρες ἔγινε τὸ Δεκέμβριον τοῦ 1820. "Ἀξαφνα ὅμως κάπου ἄλλου (Α' σελ. νά') ὁ ἴδιος ὁ Βλαχογιάννης γράφει, ὅτι «ὁ Ν. Κ. Κασομούλης κίνησε Φλεβάρη τοῦ 1820 μ' ἐμπορικὴν ἀποστολὴν γιὰ τὴν Αἴγυπτον καὶ Σμύρνην». Ὁ μῆνας «Φλεβάρης» πρέπει νὰ διορθωθῇ ἐδῶ πέρα εἰς «Δεκέμβρης».

β') Περιγράφοντας (Α' σελ. 139 — 142) ὁ Κασομούλης τὴ νευρικὴ κατάστασιν, πού ἐπικρατοῦσε στοὺς συμπατριώτες του, ἀφότου γύρισεν αὐτοὺς στὴ Σιάτιστα, λέγει: «Ἄλλοι πάλιν ἔγραψαν πρὸς τὸν Λασπᾶν Νικόλαον εἰς Ἰωάννιναν, νὰ τοὺς περιγράψῃ. τί ὀργανίζεται ἀναμεταξὺ Σουλιωτῶν καὶ Ἀλήπασια». Κάτω ἀπὸ τὸ ὄνομα Λασπᾶς ὁ κ. Βλαχογιάννης ὑποσημείωσε: «Ὁ Νικόλαος Λασπᾶς ἀπὸ τὴν Καστοριά, γραμματικὸς τοῦ Χουροῖτ Πασᾶ στὰ Γιάννιναν». Ἀσφαλῶς ὁ κ. Βλαχογιάννης κάνει λάθος ἐδῶ πέρα. Ὁ Νικόλαος Λασπᾶς (βλ. πρόχειρα κατάλογον Φιλικῶν τοῦ Φιλήμονα) ἦταν Σιατιστινός. Γι' αὐτὸ κι' οἱ συμπολίτες του ζήτησαν ἀπ' αὐτὸν τὶς παραπάνω πληροφορίες.

γ') Περιγράφοντας πῶς κατω (Α' σελ. 143) τὴ μυστικὴ συνεδρίαση, πού ἔγινε στὴ Σιάτιστα τὸ Σεπτέμβριον τοῦ 1821 γιὰ νὰ βγάλουν ἀντιπρόσωπον γιὰ τὸ μεγάλο Συνέδριον τῶν Ἀρματωλῶν τοῦ Ὀλύμπου, ὁ Κασομούλης ἀναφέρει καὶ τὸ ὄνομα «Νεόπουλος» ἀνάμεσα στῶν ἄλλων συμπατριωτῶν του, ποῦ λαβαν μέρος στὴ μυστικὴ ἐκείνη συνεδρίαση τῆς Σιατιστας. Κάτω ἀπὸ τὸ ὄνομα αὐτὸ ὁ κ. Βλαχογιάννης ὑποσημείωσε: «Τὸ γνήσιον ὄνομά του Κ. Νιόπλιος». Θαρρῶ πὺς γίνεται ἐδῶ πέρα κάποια σύγχυσις. Ὁ Γιώργης Νιόπλιος κι' ὅχι ὁ ἀδερφός του Κώστας λάβαινε μέρος ἐνεργῶς σὲ πατριωτικὰς ταραχάς. Αὐτοὺς ἦταν, πού ἔσωσαν ἀργότερα τὴν πατρίδα του ἀπὸ δύο ἐπιδρομὰς Τουρκαλβανῶν, καὶ πού τὰ δημοτικὰ τραγούδια τῆς Σιατιστας τὸν ἐξυμνοῦνε γιὰ τὸν πῶς μεγάλο ἥρωά της. (Βλ. σχετικὸ ἄρθρον τοῦ μακαρίτη καθηγητῆ Ἀ. Θ. Κανατσιούλη, στὸ «Ἡμερολόγιον Δυτ. Μακεδονίας», Κοζάνη 1934, σελ. 161. Ἐπίσης ἕτερον τοῦ ἐπίσης μακαρίτη Λυκειάρχου Θ. Κώτσιου, στὸ «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», Θεσσαλονίκη 1931, σελ. 115.)

δ') Ἀναλαμβάνοντας ὁ Κασομούλης ν' ἀντιπροσωπεύσῃ τὴν «πατρίδα» του Σιάτιστα στὸ Συνέδριον τῶν Ἀρματωλῶν τοῦ Ὀλύμπου, ἀνάμεσα στ' ἄλλα ἀγαθὰ πού παραμέρισε, μιλεῖ (Α' σελ. 144) καὶ γιὰ «ταῖς ποσενειαῖς τῶν εὐγενῶν καὶ ὠραίων καὶ σεμνῶν παρθένων τῶν δύο πολιτειῶν ἐκείνων». Μὴ γνωρίζοντας ὁ κ. Βλαχογιάννης, ὅτι ἡ Σιάτιστα χωρίζεται σὲ δύο συνοικίες σχεδὸν ἰσοπληθεῖς καὶ κάποτε - κάποτε ἀνταγωνιστικὰς σὲ ζητήματα ἰδίως γαμπροθηρίας, ὑποσημείωσε: «Τῆς Σιατιστας καὶ τῆς Κοζάνης». Αὐτὸ λοιπὸν πρέπει ν' ἀντικατασταθῇ μὲ τὰ ὀνόματα τῶν Συνοικιῶν τῆς Σιατιστας, δηλαδὴ «τῆς «Χώρας καὶ τῆς Γεράνειας».

Γενικὴ ἀνακεφαλαίωσις. Ἀπ' ὅλα τὰ μπερδέματα, μικρὰ ἢ μεγάλα, σκόπιμα ἢ ἀθάνα, πού εἶδαμε πῶς πάνω, προεξέχει βέβαια τὸ ζήτημα τῆς καταγωγῆς τοῦ συγγραφέα τῶν «Στρατιωτικῶν Ἐνθυμημάτων». Ἐνα ἀρχαῖον ἐλληνικὸν ῥητὸ λέγει: «Ἐνὸς κακοῦ τεθέντος, μύρια ἔπονται». Στὴν περίπτωση τούτη, ἡ πηγὴ ὧν τῶν κακῶν εἶναι ἡ πῶς πάνω μαρτυρία τοῦ Καρμίτη καὶ ἡ ἄλλη τοῦ Λιούφη. Στὴν καλοπροαίρετη προσπάθειά του νὰ συμβιβάσῃ ὁ κ. Βλαχογιάννης τὰ ἀσυμβίβαστα, γράφει: «Γιὰ νὰ κάμουν καὶ οἱ δύο συγγραφεῖς τὸ ἴδιον λάθος, ἡ οἰκογένεια τῆς Κοζάνης ἦταν πῶς γνωστὴ σ' αὐτοὺς ἀπὸ τὴν ἄλλη τῆς Σιατιστας». Ἐτοίς λοιπὸν δημιουργεῖται τῶρα

στά καλὰ καθούμενα καὶ ζήτημα οἰκογένειας Κασομούλη στὴν Κοζάνη, με δεύτερο κλάδο στὴ Σιάτιστα, ποὺ νὰ κρατᾷ κι' αὐτὸς δῆθεν ἀπὸ τὸν πρῶτο κλάδο τῆς Κοζάνης!

Καὶ τώρα ὁ καταζαλισμένος ἀπ' ὅλον αὐτὸν τὸν κυκεῶνα ἀναγνώστης διερωτᾷται: Ποιὰ εἶναι ἐπὶ τέλους ἡ ἀλήθεια; Νὰ τί συμβαίνει: "Ὅσοι δώσουνε πίστη στὸ βιογραφικὸ σημεῖωμα τοῦ κ. Βλαχογιάννη, παραδέχονται ὅτι ὁ Κασομούλης ἦταν ἀπὸ τὴν Κοζάνη. "Ὅσοι πάλι διαβάσουνε τὴ ρητὴ μαρτυρία τοῦ Ὑδίου (Α' σελ. 138) καὶ τοῦ πατέρα του (π. π. σελ. 137) παραδέχονται ὅτι «πατρίδα» καὶ τῶν δύο ἦταν ἡ Σιάτιστα. Φέρνω παραδείγματα:

"Ὅταν, ἐδῶ καὶ κάμποσους μῆνες, κυκλοφόρησε στὴν Ἀθήνα ὁ Α' τόμος, ὁ ἀνταποκριτὴς τοῦ «Ἐθνικοῦ Κήρυκα» τῆς Νέας Ὑόρκης κ. Μιχ. Ροδᾶς ἔσπευσε νὰ τηλεγραφήσῃ: «Ὁ γνωστὸς ἱστοριοδίφης κ. Βλαχογιάννης ἐξέδωκε τὰ αὐτόγραφα τοῦ ἐκ Κοζάνης Κασομούλη, τὰ ὁποῖα ἀποκαλύπτουν νέαν μεγαλειώδη μορφήν τῆς Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821». "Ὅταν ὁμοῦς ὁ καθηγητὴς καὶ ἀκαδημαϊκὸς κ. Κεραμόπουλλος παρουσίασε τὸν Α' τόμο στὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, θεώρησε καλὸ νὰ τονίσῃ, ὅτι ὁ συγγραφέας τοῦ βιβλίου γεννήθηκε «εἰς τὴν πετρήεσαν Σιάτισταν τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας ἐκ πατρὸς Σιατιστιέως κλπ.» (Βλ. ἐφημερίδα «Βόρειος Ἑλλάς» Κοζάνη, φύλλο 11 Φλεβάρη 1940, σελ. 1 καὶ Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδ. Ἀθηνῶν τόμ. 15, 1940, σ. 9 ἐξ.)

Αὕτῃ λοιπόν, νομίζομεν, ὅτι εἶναι καὶ ἡ πραγματικὴ ἱστορικὴ ἀλήθεια.

Νέα Ὑόρκη, 7 Ἀπριλίου, 1940

ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΡΓ. ΤΟΖΗΣ

3. Τοῦ κ. Εὐάγγ. Στ. Τζιάτζιου.— Τὸ Πισοδέρι - Φλωρίνης πατρίς τοῦ Νικολάου Κωνσταντίνου Κασομούλη.— Περὶ τῆς καταγωγῆς πολλῶν σημαντικῶν προσώπων τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας, ὡς καὶ ἄλλων ἐποχῶν, προεκλήθησαν συζητήσεις καὶ ξρίδες. Τοῦτο ὀφείλεται ἐν μέρει μὲν εἰς τὴν ἑλλειψιν μαρτυριῶν, βιογραφικῶν ἢ καὶ ἄλλων συγχρόνων γραπτῶν μνημείων, πολλὰκις ὁμοῦς καὶ εἰς τὸν τοπικιστικὸν ἐγωϊσμόν τῶν ἀσχολουμένων με' αὐτούς, οἱ ὁποῖοι θέλουν νὰ οἰκιοποιηθοῦν σημαίνοντας ἄνδρας ξένης καταγωγῆς ὡς προερχομένους ἐκ τῆς ἰδικῆς τῶν ἰδιαιτέρας πατρίδος.

Τοιαύτῃ συζήτησις προεκλήθη καὶ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν καταγωγήν τοῦ Μακεδόνα Νικολάου Κωνσταντίνου Κασομούλη, ἡ ὁποία ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ παραπλανηθῇ καὶ ὁ ἐκδότης τῶν «Στρατιωτικῶν Ἐνθυμημάτων» τοῦ Κασομούλη, Γιάννης Βλαχογιάννης.

Ἡ καταγωγή τοῦ Κασομούλη. Ὁ κ. Βλαχογιάννης γράφει: «φαίνεται πῶς ἡ οἰκογένεια κρατοῦσε τὴ ρίζα της ἀπὸ τὴν Κοζάνη» (σελ. μθ'). Ὡς δικαιολογίαν τῆς πιθανότητος ταύτης παρουσιάζει μίαν μαρτυρίαν τοῦ Π. Λιούφη ('Ἱστορία τῆς Κοζάνης σ. 314), ὁπόθεν δανείζεται μίαν πληροφορίαν εἰλημμένην δῆθεν ἐκ τοῦ Κώδικος γεννήσεων τοῦ σωζομένου ἐν Κοζάνη, καθ' ἣν «Νικόλαος Κασίμης ἢ Κασιμούλης» (οὗ ἡ οἰκογένεια διεσώζετο ὑπὸ τὸ ἐπώνυμον «Ἀρβανίτης»), ἀξίωματικός τῆς φάλαγγος, ἦν συγγενὴς τοῦ οἴκου Γκούμα, υἱὸς τοῦ Λαζάρου Κασίμη». Ἡ πληροφορία αὕτη ἐλέγχεται ἀνακριβῆς, καθόσον ὁ πατὴρ τοῦ συγγραφέως τῶν «Στρατ. Ἐνθυμημάτων» ἐλέγετο Κωνσταντίνος καὶ οὐχὶ Λάζαρος. Ὡστε τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο καταπίπτει.

Τὸ δεύτερον ἐπιχείρημα τοῦ Βλαχογιάννη, εἰλημμένον ἐκ τῶν γραφομένων αὐτοῦ τούτου τοῦ Κασομούλη (χωριστὴ προσθήκη τῶν Ἀρματωλικῶν)